

O varaždinskom streljačkom društvu iz 19. stoljeća

Miroslav Klemm, muzejski savjetnik
Gradski muzej Varaždin
klemm.miroslav@gmail.com

Veoma zanimljiv oblik zabave Varaždinaca u 19. stoljeću bila su streljačka natjecanja. U mjesecu svibnju 1819. utemeljeno je Streljačko društvo kakvo je već odavno, još od 1786., postojalo u Zagrebu. Tradicija takvih društava bila je poznata u europskim zemljama još od ranog srednjeg vijeka. U Varaždinu ne tako dalekoj Ljubljani streljačko je društvo osnovano već 1562. godine. U varaždinsko su društvo stupili ugledniji građani, plemići, činovnici i trgovci, uglavnom pripadnici njemačke narodnosti koji su u javnosti govorili njemačkim jezikom. Stoga nikada nije imalo velik broj članova. Godine 1827. bilo ih je 36 na broju. Neka od imena i danas su nam poznata: Vinzenz Dankh, Ladislav Ebner, Johann Illichman, Julius Jesensky, Johann Halter, Anton Haar, Ignatz Mayer, Johann Plank, Johann Prosovsky, Franz Puszt i Julius Struppi. Od tog su društva zazirali Hrvati koji su već osnovali vlastito društvo “rilčara i sačmara” 1861. godine.

Članovi varaždinskog Streljačkog društva sagradili su 1820. streljanu na prostoru izvan gradskih zidina u zapadnom predgrađu Varaždina. Tamo su podigli i zgradu u kojoj su se okupljali radi zajedničkih druženja članova, njihovih obitelji i prijatelja. U toj je zgradi bila dvorana za ples, točionica i posebna soba za pušenje. U njoj su se članovi društva okupljali na redovitim mjesečnim sastancima i druženjima, a u vrijeme poklada i koncem jeseni održavale su se u streljani zabave s plesom. Bili su to zapaženi društveni događaji kojima su mnogi Varaždinci nastojali nazočiti i time potvrditi svoj ugled. Na prostoru oko zgrade streljane zasađeno je 1827. razno drveće, lipe, topole i grab pa je s vremenom tamo nastala lijepa šumica čiji su ostaci kao mali park ostali do naših dana. Za zabavu djece strijelci su u šumici postavili vrtuljak. U njoj su se ljeti održavale pučke svečanosti pa je s vremenom streljana postala važno mjesto okupljanja Varaždinaca po uzoru na bečki Prater. Uskoro su je počeli i nazivati tim imenom. Tako je ostalo sve do zadnjeg decenija 19. stoljeća kad je društvo prestalo djelovati.

Društveni život i natjecanja u streljaštvu bili su određeni Pravilima. Ona su bila slična onima u ostalim europskim društvima, posebice u Njemačkoj, Austriji i Sloveniji. Članom društva mogao je postati svaki građanin, ili stranac koji je uložio zamolbu i platio propisanu pristojbu. Upisan u knjigu Društva imao je ista prava i dužnosti. Streljačko društvo su vodili članovi

uprave birani jedamput godišnje glasovanjem. Među njima su birani ravnatelj, streljački nadmajstor, mjeritelji pogodaka, ekonom i blagajnik. Na natjecanjima su običavali unajmiti posebnog čuvara koji je skrbio za red na strelištu. O početku sezone streljanja odlučivala je uprava društva. Obično se gađalo za lijepih i prazničnih dana od kraja travnja do kraja kolovoza. Tijekom natjecanja strijelci su se morali ravnati odredbama streljačkog majstora koji je ujedno i ocjenjivao nagradne pogotke. Gađalo se višekratno u mete udaljene 175 i 300 metara, a prije samog strijeljanja morao je svaki natjecatelj predočiti svoj streljački znak.

O postojanju varaždinskog Streljačkog društva i streljane u Graberju svjedoči još danas postojeća zgrada koja ponešto izmijenjena služi stanovanju.

Među materijalnim predmetima značajni su arhivski spisi i puške za streljačka natjecanja, a ponajviše od svih streljačke mete koje se čuvaju u varaždinskom muzeju. To su većinom okrugle drvene ploče oslikane šaljivim ili alegorijskim prizorima na kojima su ispisana imena strijelaca, dan i godina streljačkog natjecanja. Rađene su kao poklon pobjedniku. Postoje dvije vrste. Prema natpisu na pločama, dijele se na “ploče za uspomenu” i “nagradne ploče”.

Prve su prije početka natjecanja bile izložene u zgradi streljane, a pobjednici određenih streljačkih disciplina mogli su među njima odabrati jednu za sebe. Na takvu bi se ploču onda ispisivalo njihovo ime i datum natjecanja. One druge bile bi darovi uglednijih građana budućim pobjednicima i na njima su bila ispisana imena darovatelja. Po završetku natjecanja strijelci su u takvu ploču ispaljivali počasni hitac, pa su stoga i sve sačuvane ploče u varaždinskom muzeju providene rupama.

Postoje dvije vrste. Prema natpisu na pločama, dijele se na “ploče za uspomenu” i “nagradne ploče”.

Slikani prizori na streljačkim metama u Varaždinu i svuda drugdje radovi su anonimnih autora bez veće likovne vrijednosti. Radili su ih većinom soboslikari skromnog znanja i vještine. Ipak, oni su prvorazredni, autentični i dopadljivi svjedoci vremena i društvenih običaja koji odaju duh vremena. Među najljepšim metama iz varaždinske zbirke koja broji 37 oslikanih ploča je ona koju je za nagradu na natjecanju 2. srpnja 1837. dobio varaždinski oružar Johann Prosovsky. Prikazuje krajolik s konjem u propnju kojeg jaši mlada žena držeći se konjskog repa. Dvosmisleni njemački natpis oko ruba ploče: "Diogenes (...)nter mit solchen Zaum Kommt manchen Schutzen im seinen Traum" svjedoči o frivolnosti Varaždinaca u prvoj polovici 19. stoljeća koji kroz erotsku aluziju zbijaju šalu na račun strijelca. Johann Prosovsky je bio cijenjeni varaždinski oružar pa je posve sigurno na natjecanju gađao iz puške koji je sam izradio.

DRUŠTVO POVJESNIČARA GRADA VARAŽDINA
I VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

UDK 94(497.5-37Varaždin)
ISSN 1848-0837

**HISTORIA VARASDIENSIS
ČASOPIS ZA VARAŽDINSKU
POVJESNICU**

1

VARAŽDIN, 2011.

Nakladnik / *Publisher*

Društvo povjesničara grada Varaždina i Varaždinske županije

Za nakladnika / *For the Publisher*

Spomenka Težak

Uredništvo / *Editor's board*

Rajko Guščić, prof. (Varaždin)	Magdalena Lončarić, prof. (Varaždin)
dr. sc. Vladimir Huzjan (Varaždin)	MSc Ivan Obadić (Zagreb)
mr. sc. Suzana Jagić (Ivanec)	Spomenka Težak, prof. (Varaždin)
Ivančica Jež, prof. (Ludbreg)	dr. sc. Hrvoje Petrić (Zagreb)
mr. sc. Siniša Krznar (Zagreb)	Kruno Sudec (Varaždin)

Kontakti Uredništva / *Editor's office*

Franjevački trg 6, 42 000 Varaždin; tel/fax. 042/658 762;
e-mail: historiavarasdiensis@gmail.com

Glavni i odgovorni urednici / *Editors in Chief*

dr. sc. Hrvoje Petrić, MSc Ivan Obadić

Savjet časopisa / *Journal's council board*

dr. sc. Juraj Belaj (Zagreb), dr. sc. Neven Budak (Zagreb), dr. sc. Dragutin Feletar (Koprivnica), mr. sc. Ernest Fišer (Varaždin), PhD Zoltán Gózszy (Pečuh), dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb), Siniša Horvat, prof. (Varaždin), dr. sc. Andrej Hozjan (Maribor), Damir Hrelja, prof. (Varaždin), dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević (Zagreb), Miroslav Klemm, prof. (Varaždin), dr. sc. Nevenka Krklec (Varaždin), dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol (Zagreb), dr. sc. Janko Pavetić (Varaždin), prof. emeritus Franjo Ruža (Varaždin), akademik Franjo Šanjek (Zagreb), Marina Šimek, prof. (Varaždin), mr. sc. Eduard Vargović (Varaždin), PhD Leopold Toifl (Graz)

Grafički urednik / *Graphic editor*

Kruno Sudec

Naklada / *Copies*

300

Priprema i tisak / *Layout and Print*

Tiskara Zelina d. d. - Sv. Ivan Zelina

Časopis izlazi jednom godišnje. Cijena primjerka iznosi 100 kuna.

Časopis se objavljuje novčanom potporom Grada Varaždina, Varaždinske županije, Vindije d. d. i Bernarde Nova d. o. o.

Korice: Kartuša sa Sotterova atlasa iz 18. st. koji se čuva u Državnom arhivu u Varaždinu

Autor i oblikovanje korica: Kruno Sudec

Konačno oblikovanje i priprema korica za tisak: Studio Fotak